

Kirjandusteadlane, eksirännakutega pärimusloos

Rutt Hinrikus 60

Ka säravad naised peavad sünnipäevi, mis neid kord aastas vanemaks kuulutavad. Kuid ümmargused juubelid saavad ikkagi kuidagi ootamatult. Eesti Kultuuriloolise Arhiivi teaduri ja ühe väikese Eesti silmapaistvaima kirjandusteadlase Rutt Hinrikusega on just nii läinud. Kuidagi ootamatult on ikka ja jälle ühena viimastest – õhtul kella üheteistkümnel ajal – majast lahkuv Rutt Hinrikus juubilarise seisus ning tema auks panevad Janika Kronberg ja Sirje Olesk kokku *Ruti raamatu*, sarja “EKLA töid kirjandusest ja kultuuriloost” 4. andena ilmuva pühendusteose, mille täielik pealkiri on *Ruti raamat. Artikleid, lugusid ja mälestusi. Pühendusteos Rutt Hinrikusele 7.05.2006*. Ja see kõik on oma väliselt paatoslikule vormile vaatamata siiras ja aus ning kirjeldab olukorda temas alastuses ja ehtsuses, midagi lisamata ja midagi varjamata.

Teatmeteoste andmetel on Rutt Hinrikus kirjandusteadlane ja kriitik. Aga see on tüüpiline kuiv teatmestustiil, mis tegijad kastidesse lahterdab ja vaheseintega piiritleb. Julgen väita, et R. Hinrikus kuulub pigem renessansiaega, kus enesekillustamine tuhandete huvitavate ja vajalike tegemiste vahel oli voorus, mitte puudus. Eks humanitaarteadustesse ja -teadlastesse ole seda renessansipärast mitmekülgust jäanudki, või siin vahet teha saab, kus lõpeb looming ja algab teadus, kus üks teadus teisest eristub või kus sellest kõigest kokku saab tükki pärimus – seda skaalat, kus osuti näitaks kaalu ja kraadi, õigupoolest ju polegi.

Nii et Rutt Hinrikuse puhul tuleb leppida sellega, et ta kunagi tuli ilukirjandusest – vähemasti väidab *Eesti kirjarahva leksikon*, et ta alustas avalikkuse jõudnud sõnaga Loomingu novellivõistlusel – ja on lisaks kirjandusteadlane ja kriitik olemisele jõudnud pärast suunamisaastaid Alatskivi kooliõpetajana olla kirjandusmuuseumis mitte ainult teadur, vaid koguni direktori kt. Rääkimata kõigest sellest, millega ta töö kõrvalt on ametlikult ja mitteametlikult tegelda jõudnud.

Kui ülikooli lõpetamine 1970. aastal oli igati loomulik ja õigeaegne, siis kummas-taval kombel jõudis R. Hinrikus magistriskraadini, teemaks *Eesti kirjandus diasporaas*, alles 2002. aastal. Muuseumitöötajate pärimus räägib, et ta tõrkus hulk aega astumast *komsomoliklassi nimega magistriskraadiga muuseumitöötajad*, kuid alistus siiski kannatamatute kolleegide survele. Eks olnudki ju kaastöötajatel raske leppida tõsiasjaga, et silmatorkavam, mitmekülgsem, säravam, tunnustatuim ja harituim nende seast on ametlikult haridustasemelt võrdne vastaste ülikoolilõpetajatega. Nii nagu teadusasutuse staatuses Eesti Kirjandusmuuseum ei saanud leppida sellega, et tema pidevalt arenev ja täiustuv töövõtja ei saa esitada kogu oma sisemise iluga tehtud eneseharimistöe kohta ühtegi raha jagavaid teadusametkondi rahuldavat atestaati.

Sõnaga, rollijagamisi on olnud mitmeid ja mitmesuguseid. Kuid kirjandus(teadus)e kõrvalt kõige silmanähtavamad on olnud need eksirännakud ja ärakäimised, mis seonduvad ühendusega Eesti Elulood – nii ühenduse loomise kui ka eluloovõistluste korraldamise, iseäranis kaugele paistvalt aga võistlustööde publitseerimise osas.

See ongi see punkt, kus kirjandusteadlasest Rutt Hinrikusest saab pärimuse uurija ja tõlgendaja – on see siis realiseerunud eluloopäeva või mõne muu teadus-

Rutt Hinrikus – kirjandusteadlane, muuseumitöötaja, elulooürija... Alar Madissoni foto.

foorumi ettekande vormis või nendes valikutes, mida ta on pidanud tegema raamatumosaiikide kokkuladumisel või ühe eluloo piires tuuma ja perifeeriat eraldades. Vaatamata sellele, et ilmselt kõik, kes Rutti vähegi tunnevad, on kuulnud teda eluloovõistluste korraldamise ja raamatute kokkupanemise kõrval porisevat, et tegelikult tahaks ta tegelda kirjandusega.

Kusjuures see kõik pole niisama, moe pärast või moka otsast öeldud, sest nende eksirännakute vaheaegadel on ta kirjandusteaduses ja kriitikas kord sügavamalt, kord pindmisemalt siiski käitunud sees. Mitte ainult selleks, et tellimise peale arvustusi kirjutada, vaid ikka suuremate ettevõtmiste heaks, sest 1984. aastal ilmunud Johannes Barbaruse ja Liidia Toomi kirjavahetusele on järgnenud 22 aastat hiljem Marie Underi ja Friede-

bert Tuglase kirjavahetus, nende vahele aga mahub muidki avaldamisküpsiks seatud ja kommenteeritud kirjagogumikke, kirjanduslikke päevikuid, valimikke...

Väliseesti kirjandus, mis oma nõukaaegse keelatus tõttu on tundunud ja tundub paljudele kirjandusuurijatele (ja ka niisama kirjanduse ümber piidlejatele) ahvatleva ainesena, on Rutt Hinrikusel selgeks loetud ja läbi mõtestatud. See pole olnud pelgalt hedonistliku lugemisnauding (mida suurem osa piiritagusest, justnagu Eestimaal kõneldavas, ent kuidagi peenemas ja päevakajalisest ballastist risustamata keeles, vabamast ja haritumast meelest rääkimata, kirjutatust pakub) kirjeldamine (ehkki oli ka seda), vaid taustapõhine analüüs. Aegade vabamaks saades lisandusid käsikirjade ja raamatute füüsilise päästmise ja ajaloolisele kodumaale naasta aitamise retked hääbuvasse pagulasühiskonda, samas selle üha suuremate tükkidena igavikku pudenevat toimimist väärtustades ja mõtestades ning ulgüestluse olemuse ääremärke jälgides ja kirjeldades.

Ent ikka hakkavad monumentaalsete ja esinduslikena silma hoopis *Eesti rahva elulood* – kolm paksu ja tihket Jüri Arraku kujundatud intensiivselt oranži ümbrispa-

riga köidet, mille olemasolu tundub eesti rahvale olulisem kui paljude kirjandusklassikasse kuuluvate teoste omamine. Ma arvan, et me keegi – ka Rutt Hinrikus ise – ei saa kunagi täpselt teada, kas sattus seni nii sirgeseljaliselt ja sihiteadlikult kirjandusse süüvinud uurija 1990. aastate keskel elulugude kogumise-jäädvustamise juurde juhuste kokkusattumise tõttu või seitsmenda meelega tekstide olulisuse hierarhias saabuvaid muudatusi tajudes.

Siinkohal ei saa jätta mainimata aastakümneid kõneldud hoiatusjuttu, et tulevikuinimesed raamatuid, eelkõige ilukirjandust, senisel määral ei vajagi – tõekssaamise lävel on arvuti-, tele- ja videoajastu. Täna ei ole ilukirjandusel enam seda elu ja elamise mõtestaja ning olemise mudeli edastaja rolli nagu Rutt Hinrikuse sünni-, kooli-, ülikooli- ja suunavalikuaastatel. Nagu veel viisteist, isegi kümnekond aastat tagasi. Totalitaarse riigi kadumine viis kaasa vajaduse metafooriliste seletusmudelite järelle, õigus otse öelda hävitas allteksti kirjutamise (ja karta, et suuresti ka lugemise) oskuse, mõnel leheküljel romaanisüžeedega võrreldavaid tõsielulugusid pakkuvate üldhuviajakirjade rohkus ning üha elutruumates värvides “justkui päriselt” seebioopermuinasjutte edastav televisioon kahandas paksude raamatute lugemise kannatust.

Aga seda ei saanud Rutt Hinrikus 1989. aasta hilissuvel, kui avalikkusele läkitati esimene elulugude kirjapanemise üleskutse “Kas sa mäletad oma elulugu?”, kohe kuidagi teada. Liiga vara oli selle teadvustamist eeldada ka 1995. aasta kevadel, kui kirjandusmuuseumis korraldati seminar “Eesti elulugu”, mille lõpus Marju Lauristin tegi ettepaneku asutada elulooühendus, samuti 6. märtsil 1996, kui ühendus Eesti Elulood tööpoolest loodi. Ja isegi kui see teadmine juba õhus aimatav olu, arvan ma, et Rutt Hinrikus ei oleks seda uskunud. Vahel tundub mulle, et tema silmis on see tendents kõigest mööduv pinnavirvendus, mis tõsiseid inimesi ju isegi ei puuduta. Sest temal on kõik töölaudad – ja neid on ta muuseumimaja teise korruse kabinetis tükki kolm – paksult raamatuid ja käsikirju täis, riulid ja kapipealsed lisaks.

Eks aeg liigugi kiiresti ja mainemärgid on alati dateeritud, seega ajalised. Ajal on pulss ja selle löögigraafik sinusoid, millele igale langusele järgneb taas tõus. Mis rääkida siin kümne aasta eest aimatust, kui 7. mail, kui Rutt Hinrikus võttis Toomel Valges saalis vastu 60. sünnipäeva õnnitlusi, lilli ja kinke, ei osanud keegi kohalolijaid aimata, et Tartu Ülikooli ei kipu sel suvel eesti kirjandust õppima ükski tudengikandidaat, kes suudab täita tasuta õppekoha saamiseks vajaliku teadmistelävendi. Rutt Hinrikuse – toonase Rutt Põllu – põlvkond tuli veel suurt konkurssi pelgamata, teadmises, et sissesaamine ise on juba saavutus, koolis püsimisest ja selle ajalt lõpetamisest rääkimata.

Miks ma räägin sellest – näiliselt nagu teemakaugest asjast? Ikka nendelesamadele elulugudele mõeldes, mille talletamise ja tardumusest, st arhiivi mattumisest vabastamise nimel Rutt Hinrikus viimased kümme aastat kirjandusuuringute kõrvalt rassinud on. Kuigi rassimine pole tema tegevuse iseloomustamisel õige sõna – see lõhnab higi ja nähtava pingutuse järele –, kuid midagi sellist tema peaaegu stabiilselt üheteistkümnest üheteistkümnenei kestvates kaheteistkümnepikkustes tööpäevades olema ei tundu. See tähendab, kindlasti on, kuid varjatul, elegantsel ja boheemlikult kõrvalelukatad viisil. Näiliselt justkui ei toimugi midagi, lihtsalt on üks muuseumituba ja seal üks kena inimene, kes küsib igalt tulijalt, kas see kohvi soovib. See, et seal on ka palju raamatuid, käsikirju, mapihunnikuid, avatud ümbrikked, kirjaklambreid ja arvuti – vahel tõrkuv, aga siiski sõber – alaliselt avatud post-

kastiga, mis toob pikka tööpäeva sõprade sõnumeid, lustlikke läkitusi, paksult pahnreklaami, aga ka tööalaseid kohustusi ja meeldetuletusi, on endastmõistetav, ent samas on need kõik justkui pelgalt rekvisiidid, mille tegelikku funktsiooni juhusiseseas-tuja ei saagi tajuda.

Eks aja kulg näigi muuseumis väheke teistsugune kui all tänaval – arhivaalide keskel on tegelikku kiirust raske hoomata ja see, mida märkad, tundub selge sebimi-sena. Suured asjad liiguvad omasoodu ega jälgi kellaosuti ringe, ja kuidagi ootama-tult on nad ühel hetkel tehtud. Ehkki enne seda on päev korduvalt ja korduvalt õh-tusse jõudnud ja aeg otsa lõppenud – need lõppematud ja lõputa lõppemised on aga eluloojutustuste omamoodi metafoor. Sest lood lõpevad, aga lugu ei lõpe.

Kui ilukirjandusteosed – nii head kui ka halvad, kui nad ka moodustavad ühe rahvuskirjanduse (mille piire ei määra ometigi keelepiir ega riigipiir) – jäävad ikkagi igauks üksikuks puuks keset legendikku, millel saab vahet teha vaid kõrguse, väge-vuse ja aastaringide järgi, siis eluloojutustused on otseku puud metsas, mis üksteist toetavad ja kaitsevad, aga ka varjavad ja lämmatavad.

Kas siin peitubki võti, miks *homo legens* on pööranud pilgu dokumentalistikale, pärimuslikule ajaloole, eluloojutustustele? Ehk on talle vähe olemise võimalikest val-mismudelitest ja ta tahab selle ise kildudest kokku panna ja minapildi osaks kujun-dada?

Ent kuidas satub sellisele, nüüd juba enam kui aastakümme kestvale eksirännakule tõsimeelne ja aateline kirjandusteadlane? Ja kas see ongi eksirännak või üks kirjandusliik paljude muude kirjanduslike suundumuste kõrval, hagiograafia jätk tä-napäevas, kus me igauks oleme iseenda teadvuses vähemasti pühad kui mitte lausa kanoniseeritud pühakud? Ehk oli vaid ebaaususe ja kontrolli all kirjastamise poolsa-jand süüdi, et kunagi katkenud traditsioon tuli taas vaba maailmaga samale joonele rihtida?

Oli kuidas oli, ilmselt oskab Rutt Hinrikus nendele küsimustele vajadusel vastata paremini keegi teine. Ja neid küsimusigi oskaks ta ise kõige täpsemalt tõstatada. Praegu on see aga eesti kultuuri õnn, et nendele radadele sattus (oma sõnul korraks) ekslema just tema, nagu ka see, et ta paljude asjaolude kokkulangemise tõttu, aga ometi nii endastmõistetavalt töötab Eesti Kirjandusmuuseumis, täpsemalt Eesti Kul-tuuriloolises Arhiivis. Et ta on kirjandusteadlane, aga ka museoloog-arhivaar, kelle töö pole üksnes uurida, vaid ka koguda-säilitada enda ja teiste uurimismaterjali selle algses vormis (reliikviaid, nagu ta ise aeg-ajalt ütleb). Võib-olla on just selles harmoo-nilises ühenduses peidus see võti, miks eluloojutustused on saanud nii paksudeks, nii loetavateks ja nii populaarseteks raamatuteks ning seisavad raamatupoes väärtkir-janduse, mitte ajaviiteromaanide riiulil? Eksirännakuteski võib sisalduda elutöö, vä-hemalt pool sellest.

Ning, *last not but least*, kui satute kõrvutama Rutt Hirikuse pehmet silmavaadet tema töötoa seinalt vaatava Aino Kallase pruunide silmade sametise pilguga, kas märkate sarnasust? Või on see samasugune silmapete nagu aja mõtlik kulg muuseumiseinte vahel?

Mäetaguste toimetis

Esimene ülevenemaaline folkloristide kongress Moskvas

Riikliku Vene Folkloorikeskuse (*Государственный республиканский центр русского фольклора*) korraldusel peeti Moskvas 1.–6. veebruarini 2006 esimene ülevenemaaline folkloristide kongress, mille ajaks ilmus ka kaks artiklikogumikku *Первый Всероссийский конгресс фольклористов. Сборник докладов I (2005) ja II (2006)*.

Kongressist võtsid osa akadeemiliste instituutide, uurimiskeskuste, kõrgkoolide vastavate õppetoolide spetsialistid, aga ka Venemaale omaselt loominguiliste kollektiivide ja ansamblike juhid, pedagoogid ja metoodikud, kes tegutsevad rahvaharidustöö vallas.

Umbes 700 osaleda soovijast suudeti vastu võtta 500 inimest – neid oli vist igast Venemaa paigast Karjalast ja Peterburist kuni Kamtšatkani. Välisesindajaid oli kümnekonna ümber, nende seas Eesti esindajatena Aado Lintrop, Anu Korb, Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov.

Osavõtjate registreerimine toimus korraldava institutsiooni ruumes, mis uue asutusega oli eestlaste jaoks seni tundmatu. Osalejad täitsid ankeedi isiku- ja töökoha andmete ning viimastel aastatel ilmunud monograafiate ja suuremate uurimuste kohta. Organisaatoritel tuli näha suurt vaeva, sest kuigi osalejatelt paluti 20. jaanuariks kinnitust oma osavõtu kohta, osutus sidepidamine keerukaks – paljudel venemaalastel puudub regulaarne e-posti ühendus. Eestlastele oli aga suureks probleemiks esitlustehnika nappus – arvutid olid küll sektsioonides enamasti olemas, kuid projektorit ei suudetud sageli õigesse paika toimetatada.

Foto 1. Kongressi külalised kongressikeskuses registreerumas. Veebruar 2006. Andres Kuperjanovi foto.

Kongress avati äsjataastatud Lunastaja peakiriku kirikukogu saalis, tervitamas olid Venemaa kultuuri- ja haridusminister, Teaduste Akadeemia esindaja, Heliloojate Liidu, UNESCO, teaduskeskuste esindajad jne. Presidendi kantselei esindaja kõnes puudutati üsnagi agressiivselt venelaste olukorda Baltikumis, sama ebaadekvaatseid seisukohti kohtas õnneks vaid teleuudistes, kuid mitte kongressil. Ent presiidiuulilaua suvalisest riigilippude valikust me Eesti lippu ei leidnud.

Kongressi 17 sektsiooni töötasid Moskvast umbes 45 km kaugusel asuvas Snegiri puhkekeskuses. Nimetagem siinkohal kompleksse tekstoloogia ja folklooripoeetika, folkloorikeele, lingvofolkloristika ja etnolingvistika, tänapäeva folkloori, kirjaliku traditsiooni, rahvausundi, lastefolkloori, arhiivinduse ja materjali süstematiseerimise, hariduse ning rahvakoreograafia sektsiooni. Korraldati ka viis ümarlauda: “Folkloor kommunikatsiooni ja massikultuuri vahenina”, “Folkloristika humanitaarteaduste kontekstis”; “Arvutitehnoloogiad folklooriõpetuses ja folkloori väljaandmisel”, “Folkloor laval – kas see on folkloor?” ning “Tänapäeva perioodilised ja üksikväljaanded”.

Istungid peeti enamasti hommikupoolikuti (mõned sektsioonid töötasid ka täispäevalistena), õhtupoolikuti sai osaleda erinevates ümarlaudades, hilisõhtul aga jälgida filmiprogramme jm. Õhtuste esinejate seas oli nt Moskva Ülikooli 25 aastat tegutsenud tudengiteater, mis esitas nn teatraliseeritud laulu – ühe naise arhangelski murdes eluloojuttu olid põimitud ennemuistsed jutud, külalaulud ja naljad-kombed. Kasutati minimalistlikke rahvateatrite võtteid – üks lugu esitati kätel seistes ja jalgadega žestikuleerides. Emotsionaalset atmosfääri aitasid luua nii tekst kui ka liikumine ja dekoratsioonid, sh küünlavalgus.

Suure tunglemise saatel müüdi kongressil Venemaal ilmunud folkloorikirjandust. Meile, eestlastele, olid raamatud omaette väärtus, sest nende kogumike saamine Venemaalt on katkenud. Oli ka üllatav, et suures riigis on paljude erialaraamatute tiraažid üliväikesed – 100–500 eksemplari. Hea ülevaate ilmunust ja ilmuvast sai vastavas ümarlauas, kus Mare Kõiva tutvustas ka Eesti folkloristide töid.

Allakirjutanu osales tänapäevaseid välitöid käsitlevas sektsioonis, kus peeti kahe päevaga 17 ettekannet, esinejad olid valdavalt moskvalased. Esimesel päeval keskenduti eelkõige välitöö teoreetilistele aspektidele, teisel ülevaadetele. Sektsiooni juhtisid kongressi korraldajad Anna Ivanova ja Mihhail Aleksejevski. Moskva Ülikooli väljaandena oli aastatel 2002–2004 ilmunud ka kolm välitöödele keskendunud kogumikku *Актуальные проблемы полевого фольклористики* (Folkloristlike välitööde aktuaalsed probleemid), mille peatoimetaja on Anna Ivanova.

Põhiosa sektsioonis esinejaist oli jõudnud teemani oma välitöö kogemusele tuginedes ja ilmselt ka välitöid käsitlevate teoreetiliste uurimustega kokku puutudes.

Aleksandra Britsõna (Kiiev) oli korduvalt salvestanud jutte ühes ja samas Ukraina kogukonnas ning käsitles kordusesitusega seonduvat (tekst kui semiootiline objekt, suuline tekst, verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine jne). Ühtlasi esitles ta oma välitööde tulemusena ilmunud videomaterjali litereeringuid-kirjeldusi sisaldavat ukrainakeelset raamatut, mis oli välja antud tema kunagise juhendatava, Ameerikasse elama asunud noore teadlase kulu ja kirjadega.

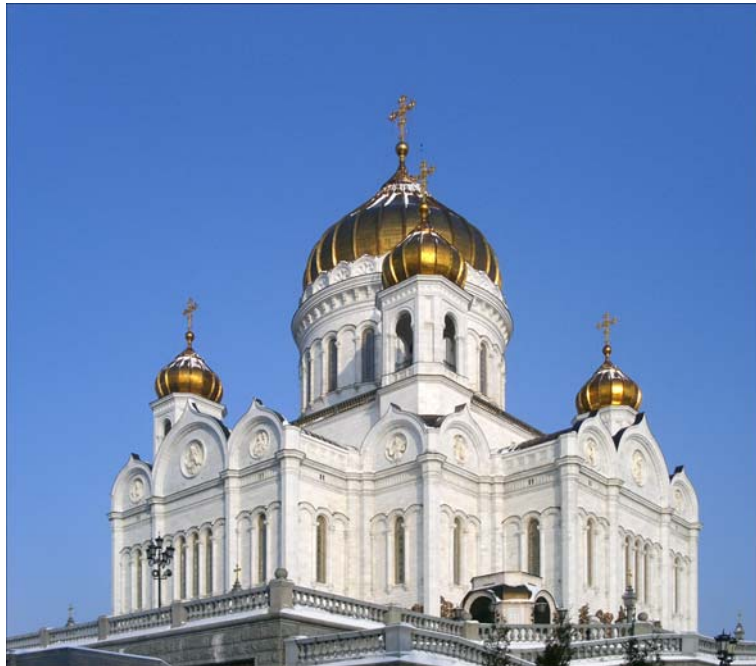

Foto 2. Moskva Lunastaja peakirik on Venemaa pühimaid paiku. Selle pühakoja kirikukogu saalis avati ka esimene ülevenemaaline folkloristide kongress. Veebruar 2006. Andres Kuperjanovi foto.

Anu Korbi (Tartu) ettekanne “Välitöö tulemust mõjutavatest teguritest” põhines Siberi eestlastelt talletatud materjalil, mõjureid vaadeldi nii uurija kui ka pärimusrühma seisukohalt.

Tatjana Dianova (Moskva) “Koguja intervjuu kui hüpertext” analüüsis videomaterjali põhjal vaheteksiga laule. Ksenja Balobanova (Moskva) kasutas ettekandes “Maagiline tekst välitööintervjuul: esitaja märkused kui informatsiooni allikad” analüüsiks arhiivitekste ja püstitas küsimuse, kas vastavalt sellele, kuidas ennast väljendatakse (loeti ravisõnu või räägiti, et üks vana naine õpetas mulle), erineb ka teksti tähendus.

Mihhail Aleksejevski (Moskva) “Traditsioonilise kultuuri tänapäevane seis ja uued lähenemised selle tundmaõppimiseks” möönis, et vana materjali kogujad teevad head tööd, aga jätavad tänapäevase materjali ja nooremad informandid kõrvale. Näiteks ei kogutud mõnikümmend aastat tagasi nüüdsetelt vanainimestelt materjali, sest neid peeti informantidena liiga noorteks. Ta rõhutas tänapäeva tähtpäevade, aga ka külapulma, küladiskoteegis toimuva jm kaasaegse materjali fikseerimise vajadust. Olga Lebedeva (Tver) möönis, et tänapäeval on saanud analüüsi objektiks kogu intervjuu, varem koguti peamiselt teksti, sest tehnikat ei jätkunud ning helikassetid ja -lindid võeti korduvkasutusse. Sõna said veel Iževski uurijad Eleonora Tamarkina, kelle analüüsi allikaks oli vanausuliste kogukond, ning Galina Šušakova, kes käsitles välitööd kui kultuuridevahelise kommunikatsiooni vahendit.

Jelena Šarakširova (Irkutsk) rääkis folklooritraditsioonist Irkutski oblasti Nukutski rajoonis. Tutvustati nende burjaatide seisukohti, kes käsitlesid raamatust loetud vene jutte kui omasid, jutustades neid burjaadi keeles edasi, samuti peeti omaks vene keelest tõlgitud laule. Tatjana Staroverova (Kuzbas) tutvustas esinemistele orienteeritud lauljate ja laulgruppide tava esitada endale lauldud ja publikule esitatut erinevalt, tähelepanu juhiti rühma liidrite rollile.

Natalja Giljarova (Moskva) rääkis konservatooriumi tudengite välitöödega seonduvatest probleemidest. Kümnapäevasel ekspeditsioonil kasutatakse kahte mitmekanalist salvestusvahendit, millega fikseeritakse võimalikult kõik, ka kõrvalised kommentaarid. Tudengitelt nõutakse materjali kohest dešifreerimist. Traditsioonis on püsinud tubaste pühade laulud, traditsiooni tundvad enamharitud naised täidavad kohapeal ka papi funktsiooni. Jelena Puškarjova (Salehard) käsitles ekstreemtingimustes tohutuid ressursse neelavat kompleksekspeditsiooni. Kõneks oli eelkõige uurijate ning tele- ja raadioreporterite erinev lähenemine materjalile. Larisa Sergušina (Brjansk) käsitles oblasti eri piirkondades enamjaolt kalendripühade toimumise ajal tehtud välitöid, konstanteeriti, et autentsetel gruppidel juht puudub.

Vera Kudrjašova (Sõktõvkar) tutvustas hiljuti loodud komi keskust ja folklooriarhiivi. Räägiti veel Jekaterinburgi piirkonda välja rännanud valgevenelaste traditsioonidest.

Kokkuvõtteid tehes tõdeti vajadust luua andmepank toimunud ja toimuvate ekspeditsioonide kohta ning koostada kogu Venemaal hõlmav teatmik möödanikus tehtud välitööde kohta. Arutati võimalust koondada ekspeditsiooniinfo ühisesse keskusse, kust see saadetakس kõigile huvilistele e-posti teel laiali.

Sektsioonis “Folkloorimaterjali arhiveerimise ja süstematiseerimise probleemid. Uued tehnoloogiad” peeti kaheksa ettekannet.

Vladimir Magidov (Moskva) näitas ettekande asemel hoopis 1920. aastate lõpul ja 1930. aastatel valminud esimest helidokumentaalfilmi *Деревня. Один из многих* (Küla. Üks paljudest; autor I. P. Kopalnõi), mis kajastas külaelu suurte muutuste perioodil, mil mindi käsitsitöölt üle masinatele – kaadrid vikatiga heinaniidust ja sirpidega viljalõikusest vaheldusid traktorite jt põllumajandusmasinatega, linnarahvas kolhoosi abistamas, lipud-loosungid kartulipõllul, lasteaiad ja -sõimed, rongkäigud ja samas jumalateenistus, rahvalaulud-tantsud ja poiss lugemas luuletust Leninist. Kuna oli ka ideoloogilise murrangu aeg, ilmus mõnel korral kaadrisse noore naise nägu, kes röökis: *жизнь наше.му проклятую.мо.любят!* Arhiivis säilitatava filmi autor tahtnud näidata elu nii, nagu see tegelikult oli.

Jelena Vorobjova (Moskva) “Kultuurimaastik kui uurimisaines” tutvustas projekti, millega on loodud viie aasta jooksul rahvusparkide ja turismi tarvis programmi Makromedia Flash abil interaktiivne veebilehekülg, kust leiab välitööpiirkonnad geograafiliste kaartide, infoga informantide, rahvustoitude ja retseptide kohta, videokatked, laulud jms. Prognoositi, et paari aasta pärast võib igauks saada selle info oma mobiili. Sergei Ptšjolkini “Hüpermeediatehnoloogia – kultuurimaastiku silmanähtavus” arutles kuivõrd sõltub meie nägemisviis teadmistest ja vastuvõtuvõimest.

Natalja Kotelnikova (Moskva) käsitles uurija, koguja ja arhiveerimisprobleeme tänapäeva kogumise kontekstis. Jutuks oli žanrisüsteemi ja terminite segadus, mis

osalt on seotud muutustega rahvaluules, mistõttu vana süsteem ei vasta tegelikkusele. Ka on takistav ühtse keskarhiivi puudumine, sest eraarhiivid süstematiseerivad ainest igauks oma süsteemi järgi.

Sergei Menšikovi (Arhangelsk) ettekanne "Pomorje M. V. Lomonossovi nimelise Riikliku Ülikooli folkloorilaboratooriumi kogemused" tutvustas tänapäeva tehnoloogia osa ekspeditsioonimaterjalide kogumisel, läbitöötamisel, säilitamisel ja kasutamisel. Probleemiks kerkib taas võtmesõnade standardiseeritus.

Pavel Freitško (Moskva) käsitles oma ettekandes audioinformatsiooni restaureerimise probleeme.

Irina Karbulatova (Tjumen) "Nõidussõnade sakraal-rituaalne diskursus" demonstreeris videokatketel raviloitse, arutledes ravisõnade esituse, arhiveerimise, võtmesõnade ja žestide üle.

Anu Korb

Inimestest ja loomadest – sarja kolmas seminar

Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis peeti 27.–28. veebruaril 2006 kolmas interdistsiplinaarne seminar sarjast "Inimene ja (lemmik)loom". Seekordse foorumi alapealkiri oli "Müüdid loomadest".

Loomad on aegade jooksul abistanud inimesi igapäevatoos, olnud sõpradeks, selsilisteks ja pereliikmeteks, andnud toitu ja kehakatet. Varasemad pragmaatilised suhtumised neisse on veel mitmel pool säilinud, üldine vaatenurk aga viimase sajandi jooksul oluliselt teisenenud. Loomade ja inimeste suhete teema väärrib käsitlemist ja laiendamist mitmest küljest – nii varasemate sajandite taustal kui ka tänapäeva kontekstis, nii mütoloogilises maailmapildis kui ka ratsionalistlikus lähenemises. Teemaga seoses tekivad paratamatult küsimused, kuidas kajastuvad loomad pärimuses, mis ja kuidas on muutunud inimese ja looma suhetes, kui tähtsad on loomad erinevatel ajastutel inimestele olnud, kas maaelanike, asulate ja suurlinnade pärimus ning suhtumine loomadesse on sarnane, milliseid muutusi on endaga kaasa toonud uued loomapidamiseseadused, missugune on lemmikloomakultuur ja miks me seda vajame ning kuidas kujutatakse loomi meedias ja kunstis.

Neile ja paljudele teistele küsimustele on püüdnud vastuseid anda lemmikloomapärimust käsitlevad seminarid, mis said alguse 2004. aastal Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna ja MTÜ Eesti Folkloori Instituut eestvõtmisel. Kui esimesel seminaril 2004. aasta mais Narvas keskenduti traditsioonidele ja nende muutustele inimeste ja loomade suhetes, siis teisel seminaril 2004. aasta oktoobris Tartus pöörati tähelepanu inimeste vajadusele lemmikloomade järele ja vastutusele lemmikute eest.

Kolmanda teadustevahelise lemmikloomapärimuse seminari põhiteemadeks olid müüdid, sh alateemadena loomad linnas ja suurfarmides ning loomade tervis. Müüdid loomadest hõlmasid ka seda pärimust, mis jõuab kõikvõimalike loomaspetsialistide igapäevaellu, mõjutades nende tööeetikat ja -eesmärke, aga mõjutab ka tavainimeste seisukohti. Seminari eesmärgiks oli aidata leida kokkupuutepindu, mille alu-

Foto 1. Janne Orro vedada olid ümarlauad lemmikloomamüütide ja lemmikloomadega seotud kulutuste kohta. Veebruar 2006. Alar Madissoni foto.

sel erinevad teadused, sh veterinaarmeditsiin ja folkloristika võiksid teha koostööd ja ühtlasi saada ülevaade mõlema teadusala ainevaldkondadest. Tuli siiski tõdeda, et enamik kahel pikal päeval ettekantust oli pigem empiirikavallast ning veterinaaria oli väheesindatud.

Seminaril võis kuulda antiikaja inimese suhetest loomadega (Küllli Valk), karja- ja majahaldjatest (Enn Ernits, Mall Hiimäe), vallakohtute protokollide kajastustest loomade vigastamise kohta (Maarja Kaaristo), pressis kajastatud loomade kangelas-tegudest (Loone Ots), kuuldekoerte rollist kurtide inimeste abistajatena (Liina Paaes), samuti mitmeid ettekandeid nõukogude aja loomapidamise tõekspidamisest (Ell Vaht-ramäe, Mare Kõiva, Ülo Siimets), vanade loomalugude taastulekust (Eda Kalmre), loomadest usundilises maailmas ja üldisemalt lemmikloomadest. Täpsemat teavet leiab seminari koduleheküljelt (www.folklore.ee/rl/fo/konve/loomaiii).

Kuulajaid-osalejaid rõõmustas oma lugude ja lauludega loomaarst Thea Kristal ning pikki ja põnevaid õhtuseid diskussioone loomade praktilistest vajadustest ja neile tehtavatest kulutustest juhtis Janne Orro ravimifirmast Dimela. Seminari ajaks oli üles riputatud ka Sven Začeki fotonäitus "Tükike looduse mitmekesisusest".

Seminari korraldasid MTÜ Eesti Folkloori Instituut ja Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond, toetas Eesti Kultuurkapital. Ettevõtmise vastu tundsid elavat huvi ka meediaväljaanded eesotsas Eesti Raadio ja Postimehega.

Ave Tupits

Soome Kirjanduse Seltsi juubeliseminar Tartus

Kogu 2006. aasta jooksul tähistab Soome Kirjanduse Selts (SKS) oma 175. aastapäeva. Juubeliüritusi korraldatakse nii kodu- kui ka välismaal. Seltsist, Soomest ja soome kultuurist kõnelemiseks on valitud nn väljasõiduseminari vorm, millega on peetud seminare mitmes Soome linnas, samuti organiseeritakse oma koostöösuhteid silmas pidades neli seminari välismaal.

Neist esimene peetigi 20. ja 21. aprillil Tartus koostöös Eesti Kirjandusmuuseumi (EKM) ja Tartu Ülikooliga (TÜ). Seminari üldteemaks oli valitud “Keel ja identiteet” ning seminari keeleks inglise keel. Viimane otsus põhjustas palju poleemikat seminari eel ja ajal, kuid paraku on nii Soomes kui ka Eestis peale kasvanud põlvkond, kes sugulaskeeli enam endastmõistetavalt ei oska. Seetõttu ei olnud vanemate humanitaaride pakutud lihtne lahendus, et soomlased räägivad soome ja eestlased eesti keelt, enam kasutamiskõlblik.

Avasõnavõttus meenutas allakirjutanu Friedrich Robert Faehlmanni ja Elias Lönnroti kohtumist 1844. aastal Ülikooli tänaval Tartus, kus kaks hõimuvenda pidid teineteisest arusaamiseks võtma appi kolmanda — siis küll saksa keele. Rahvusliku ja kultuurilise identiteedi ja selle kujunemise üle arutlesid Peeter Tulviste ja Soome Kirjanduse Seltsi peasekretär Tuomas M. S. Lehtonen. Birute Klaas tutvustas Lundi Ülikooli juures tehtud uurimust Lõuna-Rootsi eestlaste keelest ja identiteedist. Tervitussõnu lausused Eesti Kirjanduse Seltsi esimees Toomas Liivamägi ja Elias Lönnroti Seltsi juhataja Maarja Lõhmus.

Esimene päeva ettekanded keskendusid kirjandusele ja kirjanike biograafiatele, sealhulgas ka Aino Kallasele.

Esinesid Anna Makkonen (SKS), Janika Kronberg (EKM), Maarit Leskelä-Kärki ja Kukku Melkas (Turu Ülikool) (vt lähemalt Keel ja Kirjandus 2006, 7: 600–601).

Folklorist Pauliina Latvala (Helsingi Ülikool) on valinud oma uueks uurimisteeneks poliitika ja tutvustas uuringuid noorte sotsiaalse aktiivsuse muutumise kohta viimastel aastatel. Marek Tamm (Eesti Humanitaarinstituut) kirjeldas, kuidas eestlaste identiteet on alates 19. sajandi teisest poolest ainuliselt konstrueeritud eesti keele põhjal ja mida see endaga aja- ja kultuuriloos kaasa on toonud. Tiina Kirss (TÜ) käsitles peamiselt paguluses ilmunud mälestuste ja ilukirjanduse põhjal eestlaste traumasid Teise maailmasõja ajal ja järel.

Seminari teisel päeval jätkati folkloristika, lingvistika ja etnoloogia alaste ettekannetega. Arvo Krikmann vaatles Arthur O. Lovejoy raamatus *The Great Chain of Being* käsitletud Olemise Suure Ahela (OSA) kujutelma olemust ja ajaloolist saatust, OSA toetajaid ja arendajaid tänapäeval, probleeme, mida OSA on pärandanud praegusaegsesse teadusse ja filosoofiasse. Hanna Lappalainen (Helsingi Ülikool) tutvustas oma uurimust selle kohta, kuidas esineb lihtne pronoomen *mina/ma* erinevates soome murretes ja erinevates allkeeltes, väljendades niimoodi kohalikku identiteeti. Riho Grünthal (Helsingi Ülikool) käsitles väikeste soome-ugri rahvaste keele ja identiteediga seotud küsimusi. Senni Timonen (SKS) vaatles itkude ja runode põhjal soomlase maailmapilti, Mare Kõiva analüüsis diasporaa-eestlaste keelevalikuid ja keelekoodi vahetusi seoses lemmikloomadega. Sirje Olesk vaatles rahvuskirjanduse rolli ja kohta Soome Kirjanduse Seltsi ja Eesti paralleelseltside (Õpeta-

UUDISED

tud Eesti Selts, Eesti Kirjameeste Selts, Eesti Kirjanduse Selts) ajaloo erinevatel etappidel.

Seltsi juubeli puhul publitseeritud Irma Sulkuneni monograafia käsitleb uudselt aastaid 1831–1892 (vt retsensioon selle teose kohta: Akadeemia 2005, 12: 7208–7214).

Sirje Olesk

Paul Ariste ja soome-ugri keeled

25. aprillil kogunesid Tartusse Eesti Kirjandusmuuseumi saali soome-ugri keelte ja kultuuri huvilised, Paul Ariste õpilased ja tema austajad.

Ettekandepäeva kavvas oli Marje Joalau ülevaade teemal “Paul Ariste ja vepsa keel”, kus meenutati akadeemiku välitöid ja anti põgus ülevaade Vepsamaalt kogutud mitmekülgsest ainekust. Kuigi suurem osa tookord kogutud materjalist hävis 1965. aastal Tartu Ülikooli peahoone tulekahjus, oli ettekandja toonud koosolijaile vaatamiseks kaks välitööpäevikut ja keelelisi ülestähendusi. Alahindamata kogumissituatsioonide, informantide ja kogutud tekstide iseloomustusi, oli haarav lugeda just P. Ariste tähelepanekuid muutuvast elamisviisist enam kui poole sajandi taguses vepsa külas – harjumustest, talude ehtimisest, toalilledest ja koduaedadest. Päevik kõneleb väikerahva hulgas levivast alkoholismist, kuid ka kirjutaja katseist panna mõni kohalik noorem mees mõtlema selle üle, mida tähendab kohe palgapäeval ärajoodud raha. Välitöömärkmete hulka on kirja pandud näiteks sotsiolingvistidele huvipakkuvat teavet venelaste ja venelastest ülemuste suhtumisest vepslastesse ja nende keel-

Foto 1. Komi toidud lisasid ettekandepäevale soome-ugri maitset. Aprill 2006. Alar Madissoni foto.

Foto 2. Keeleteadlane Nikolay Kuznetsov on tõlkinud komi keelde eesti luulet ja eesti keelde komi luulet. Veebruar 2006. Alar Madissoni foto.

de, kuid ka hinnaguid, mida vepslased andsid venelastele ehk siis teistsuguse kultuuri esindajaile.

Nikolay Kuznetsovi ettekanne “Komide minevik: keel, eluolu, traditsioonid” tutvustas Paul Ariste kogutud ja äsja raamatuna ilmunud ning ettekandepäeva lõpul esitletud komi rahvaluulekogumiku 2. köite materjalide põhjal etnograafilist pilti sürja küttide ja kalastajate elust, töödest, majapidamisest, kuid ka rõivastest, toitudest ja lastemängudest Komimaal. Sõktõvdini rajooni Jol'i külast pärit Aleksei Rakov kirjeldas sõjavangina komi keeles ja täiendas selgitavate joonistega nüüdseks kadunud komi olustikku. Komid, nagu muudki Nõukogude Liidu koosseisu kuulunud rahvad, elasid paarikümne Teise maailmasõja eelse aasta jooksul üle mitu kirjakeelereformi, ülemineku kirillitsalt ladina tähestikule ja tagasi. Nii on ka P. Ariste informantide poolt kirjapandu ühtlasi märk seesugustest reformidest – nimelt on nende kirjapanekud erinevates kirjakeele vormides, näiteks A. Rakov kirjutab Molodtsovi kirjas, mida õpetati koolides aastail 1918–1936.

Ettekandeile järgnes neljakeelse (komi eesti, vene ja inglise) raamatu *Komi rahvaluulet. Kogunud P. Ariste* esitlus komi muusika saatel ja N. Kuznetsovi valmistatud komi rahvusroogasid maitstes.

Liisa Vesik

Medica III: võõras muutub omaks

10.–11. mail 2006 peeti Tartus Eesti Kirjandusmuuseumi saalis kolmas Medica-sarja konverents. Seekordseks interdistsiplinaarse meditsiiniantropoloogia konverentsi ettekandeid ühendavaks teemaks on võõra muutumine omaks.

Konverentsi avapäeval tutvustas sotsiaalanthropoloog Argo Moor erinevaid maailmavaateid ja nendel põhinevat ravi, ajaloolane Kurmo Kõnsa rääkis inimese täiustamisest homunkulusest küborgini ja juhataades nõnda konverentsi sisse, avades võimalike maailmade ja nende asukate interpreteerimise raske tee. Folkloristid Mare Kõiva ja Marju Kõivupuu keskendusid keskkonna ja tervise seostele, kusjuures esimene vaatles infotehnoloogia arenguga tekkinud virtuaalse keskkonna (*on-line*) meditsiini iseärasusi ja analüüsis Vormsi Ennu *on-line*-intervjuud ning teine taasmeenutas füüsilise keskkonna mõju tervisele Eesti maastike näitel. *Taiji*treener ja tervishoiuajanduse magistrant Lauri Niilisk kõneles kahest *taiji*s põimuvast ja esmapilgul vastukäivast aspektist: tervislikust ja võitluslikust poolest ning nende avaldumisest lääne kontekstis. Esimese konverentsipäeva lõpetasid füüsiliste antropoloogide Jaan ja Tiiu Kasmeli ettekanded Eesti kooliõpilaste füüsilise arengu uuringutest aastatel 1956–1958 Tartu linnas ja Tartu ning Elva rajoonis (praegu Tartu maakond) ning rahvameditsiinist Baltikumi teadusajaloo konverentsidel aastatel 1958–1959.

Foto 1. Anti Liivi ettekanne andis ülevaate alkoholismiprobleemidest Eestis. Mai 2006. Alar Madissoni foto.

Teise päeva esimese poole ettekanded keskendusid eesti rahvameditsiinile. Eesti Maaülikooli botaanika ja mükoloogia magistrant Raivo Kalle põhiteemaks olid varased võõrliigid Eesti rahvameditsiinis, proviisor Stella Kuhi analüüsis ravimite tutvustusi 18. ja 19. sajandi eestikeelses kalendrikirjanduses ning Tartu Ülikooli semiootika osakonna doktorant Renata Sõukand näitas kahe taime varal võimalust võõra omaks muutumisest. Ka järgmine ettekanne oli otseselt seotud rahvameditsiiniga: Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule doktorant Ave Tupits vaatles erinevaid uurimissuundi rahvameditsiinis. Klassikalise filoloogia doktorant Kaarina Rein tutvustas nägemust meditsiinist, mis pärines 17. sajandil elanud *Academia Gustaviana* tudengi sulest. Konverentsi lõpetasid kolm ettekannet alkoholipoliitika teemal. Psühholoog Anti Liivi ettekanne Eesti alkoholipoliitika palgejoontest 20. sajandil andis põhjaliku taustinformatsiooni probleemist, Tallinna Ülikooli Eesti demograafiainstituudi magistrant Kelli Arusaar rääkis Gorbatšovi alkoholipoliitika tagajärgedest, käsitledes alkoholi keeluga Eesti NSV lõpuaastatel, ning Tartu Ülikooli ajaloo osakonna doktorandi Ken Kallingu ettekanne karskusliikumise ja eugeenika seostest tõi esile esimese mõju rahvusliikumise sünnile.

Ettekannetele järgnenud ümarlauas arutleti, kuidas esitatakse võõrast kultuurinähtust või objekti, kuidas see kas omaks võetakse või püütakse sellest vabaneda, kuidas see kõik tervisekäitumises kajastub ning kuidas antud protsessi uurida saab. Võõras ei ole vaid see, millel on küljes vastavasisuline silt. Ka näiteks kõigile hästi tuntud saialill ja kummel on tulnuktaimed, mis on sattunud siia alles sajand-paar tagasi. Nüüdseks on nad saanud omaks. Võõras on tulnud meie kultuuri nii füüsiliselt kui ka kultuuriruumi kaudu, kohanendud siin ja muutunud omaks. Mõnest võõrast on väga raske lahti saada (nt alkohol, Sosnovski karuputk), mõnda on aga väga-väga vaja hoida sellisena, nagu ta on (nt asendusorganid, ravimtaimed), mõnda on vaja mõista eristamaks omast, mõnda aga mugandada käepärasemaks.

Konverentsi teese, nagu ka sarja eelnevate konverentside omi, saab lugeda Medica kodulehel (<http://www.folklore.ee/rl/fo/konve/medica/>).

Renata Sõukand

Muistend kohandab uut sotsiaalset reaalsust ja ühtlasi kohaneb sellega. Tänapäevamuistendi uurijate konverentsist Kopenhaagenis

Hiliskevadises Kopenhaagenis peeti 29. maist 1. juunini 2006 Rahvusvahelise Tänapäevamuistendi Uurijate Seltsi (ISCLR) 24. konverents. Konverentsipaigaks oli auditoorium Kuningliku Raamatukogu hoones, mida nimetatakse Mustaks Teemandiks. Maja on suur, musta värvi, läikiv, uus ja moodne nii arhitektuurilt kui ka funktsionaalsuselt.

ISCLRi suurtel kokkusaamistel taotletakse teadlikult, et kõik saaksid kuulata kõiki ettekandeid, paralleelistungeid ei korraldata. Aastate jooksul (alates 1982) on välja kujunenud tuumik inimestest, kes on loonud ISCLRi näo sellisena, nagu see praegu on. Kevadise konverentsi korraldamise põhiraskust kandsid seekord Henrik R. Lassen ja Else Marie Kofod.

Kopenhaagenis peetud ettekanded asetused kenasti üksteise kõrvale ja haarasid mitmesuguseid folkloristliku ja muu inimeseuurimise tahke. Vaatluse keskmes olid lokaalse eripäraga geograafiliste piirkondade traditsioonid (oromo rahvakirjandus, pühapaigad Kasahhis, usundilised praktikad Kurdistanis), lokaalsus kultuuridevahelises võrdluses (Jaapani kohamuistendid), aga ka mitmesuguste rühmade traditsioon (geopeituse ja *kwispeli* harrastajad, linnuvaatlejad, lemmikloomapidajad). Mitu ettekannet käsitles kuulsate isikutega (Carl Michael Bellman, George W. Bush, Jeesus Kristus, tippportlased, Hans Christian Andersen, printsess Diana jt) seonduva folkloori levikuilminguid, mitmes ettekandes arutleti klassikaliste usundiliste ilmingute üle tänapäeva maailmas (voodoo Ameerika massikultuuris, kummitused kui *reality*-sarja “tegelased”, kodukäijate fenomen, vaimud ja turumajandus, *case study*: kummitus ühiselamus). Tähelepanuta ei jäänud kogemuskirjeldused ja kuulujutud, mis tekkisid seoses orkaaniga Katrina (koguni viis sõnavõttu) ega tehniliste vahendite kasutamise seonduv folkloor (mobiiltelefonid). Kuigivõrd kirjeldati igas loengus žanripiiride uusi paigutusi, mõned esinejad just žanrilistele nihetele keskendusidki (muistend ja naljand; muistend ja kuulujutt; muistend ja sotsiaalne paanika, muistend ja “linnalegendide” publikatsioonid). Kirjeldati ka jutustamist kui tegevust tänapäeval.

Kuid sõnavõttudest lähemalt. Gail de Vos Edmontonist võrdles ballaadi ja tänapäevamuistendit ning tõi esile ballaadide loolisuse. Kenneth Lymer, arheoloog Londonist, oli teinud välitöid Kasahstanis Terekti küla pronksiaegsete kaljujooniste piirkonnas ning tõlgendas kohalikke usundilisi muistendeid. Elissa Henken Georgia ülikoolist näitas, et praktiliselt sama jutt võib sõltuvalt kontekstist väljenduda kas muistendi või naljana. Bodil Nildin-Wall Uppsalast tõi näiteid, kuidas teatud elemendid vanadest juttudest ja mõistatustest seonduvad tuntud isikutega ja tekivad tänapäevased naljad, sageli ka visuaalses väljenduses. Ka David Clarke Sheffieldist rääkis visuaalsest folkloorist – fotodest, kuhu justkui imekombel on jäädvustatud kujutisi, milles nähakse Jeesust või pühakuid, ja mis levivad pildiliselt kas kserokoopiatena või arvuti vahendusel. Siinkirjutaja teemaks oli klassikaliste muistendite seadmine geopeitusemängu aarete kohta käiva informatsiooni osaks. Jessica Grant Jørgensen tegi katse üldistada sündmusi, mis leidsid aset seoses karikatuuriskandaaliga Taanis, ning kasutas selleks märksõnu identiteedipoliitika, konspiratsiooniteooriad, kolletiste leiutamise protsessid. Sellest, kuidas võivad pörkuda muistend ja poliitika, rääkis Zenia Broch Høserich Kopenhaagenist, võõrustajaülikoolist. Tema juhtumiuuring pärimusega müütilistest prohvetiraamatutest näitas veel kord, kuidas väikesed kogukonnad kasutavad muistendeid oma identiteedi konstrueerimisel. Virginia Spelli (Lõuna-Carolina) teemaks oli voodoo Ameerika filminduses. Robin Recours Montpellier’st seadis eesmärgiks uurida imagoloomet ja retseptiooni. Muistsete kangelaste ja tänapäeva tippportlaste imagote võrdlusest järeldas ta, et modernse ühiskonna sümboliks oli Prometheus, postmodernseks sümboliks saab aga pigem Dionysos.

Üks ISCLRi eestvedajatest – Mikel Koven Walesi ülikooli teatri, filmi ja TV osakonnast – analüüsis põhjalikult LivingTV *reality*-sarja kummitustest pealkirjaga “Most Haunted”. Nagu muistendite suulise jutustamise puhul, on ka siin olulisim narratiivse tõe võimalikkus, mitte niivõrd loo uskumine või selle täielik eitamine, järeldas ta. Kelly Jones samast ülikoolist arutles Shakespeare’i näidendite lavastuste põhjal vaimude kujutamise üle nüüdisaegses teatris. Elizabeth Tuckeri (Binghamtoni ülikool) teemaks oli vägivaldse teo tagajärjel kummitama jäänud noor naine, kellest jutusta-

Foto 1. Kirev konverentsimosaiik. Karen Baldwin'i fotod ja montaaž.

takse New Yorgi koolide ühiselamutes. Niisuguste juttude tekkimine peegeldab tunnet naiste ohustatusest. Kerges huumorivõtmes lähenes belgia kodukäijate teemale Katrien Van Effelterre Leuvenist. Véronique Champion-Vincent vaatles sotsiaalse panna avaldumist – mitmesuguseid konspiratsiooniteooriaid jm seletusi, mis kerkisid hiljuti esile Prantsusmaal ja Belgias seoses pedofiiliajuhtumitega. Seonaid Anderson ja vanameister Sandy Hobbs pärisid ühisetekandes, kuidas suhtuda arvukatesse, et mitte öelda lugematutesse tänapäevamuistendi kogumikesse ja kuidas kujundavad sellised raamatukesed tänapäevamuistendi levikut.

Karen Baldwin Põhja-Carolinast tutvustas rahnifännide tegevust, matku looduses, rühmituse identiteediloomet ja demonstratsiooni (ta kandis ka vastavat T-särki), fännamise jooksul tekkivaid lugusid. Nancy McEntire (Indiana ülikool) asjalik ettekanne keskendus situatsioonile, mida aeg-ajalt ette tuleb: nimelt pikemale juturääkimise sessioonile, kus iga jutt läheb liikvele eelmisest ja juttudest moodustub huvitav narratiivne põiming.

Susanne Sara Thomas Puerto Rico ülikoolist, Alexander M. Bruce Floridast, Patricia Turner California ülikoolist, Diane Goldstein Newfoundlandist ja Carl Lindahl Houstonist olid sõnastanud oma ettekanded nende sõnaliste, pildiliste jm kajastuste põhjal, millega reageerisid inimesed orkaan Katrina hävitustööle New Orleans'is 2005. aasta augustis. Kiiresti tekkinud juttude hulgas oli esindatud kompensatsioonilugude kiht (S. Thomase teema), mustade-valgete vastandusega kuulujutud (neid vaatsid A. Bruce ja P. Turner), internetipäevikutes kirjutati isiklikest üleelamistest (D. Goldsteini

materjal). C. Lindahl tõi esile olulise erinevuse: orkaani läbielanute ja selle üle distantstilt arutlejate repertuaar oli täiesti erinev.

Mare Kõiva analüüsis, kuidas väikeloomapidajad kasutavad keelelisi väljendusvahendeid oma lemmikutega suheldes. Eda Kalmre näitas, kuidas väike rahvas üritab mõnikord jutustada ennast sugulaseks maailmakuulsate isikutega, olgu nendeks Napoleon, Ameerika president, printsess Diana või legendaarne võidusõitja Ayrton Senna – kõik olevat poolenisti eestlased. Tema ettekanne haakus mõnevõrra Hawaii Ülikooli uurija Kirsten Møllegaard'i omaga sellest, kuidas on legendistunud Hans Christian Anderseni isikulugu. Nimelt jutustavad taanlased meelsasti suure muinasjutuvestja pärimisest kõrgest suguvõsast.

Peter Burger Leidenist oli avastanud järjekordse juhtumi, kus kuulujuttudele ja teatud sümbolite valesti tõlgendamisele toetudes kardeti juhtuma hakkavat kuritegusid, mida siiski ei järgnenud. Ometi levisid kuuldused Itaalias, Hollandis ja Belgias. Toimuvat uuris politsei, kelle tegevus sarnanes folkloristide kogumistöole: nad kuulasid inimeste lugusid ja kogusid-kopeerisid majadele tehtud märke. P. Burgeri töö on huvitav näide folkloristi koostööst politseiametnikega. Peter Burger ja Theo Meder tutvustasid veel oma sõnul uut žanri – *kwispeeli* –, mis kujutab endast lugudekirjutamist ja mõistatamist ühekorraga, kusjuures andmevahetus toimub põhiliselt internetis. Nagu mina oma ettekande lõpul kutsusin kolleege osa võtma geopeitusest ja Karen Baldwin kutsus kolleege rühmitusse, kutsusid T. Meder ja P. Burger kõiki kvispeldama. Theo Meder demonstreeris eraldi ettekande ajal ka hollandi rahvajuttude andmebaasi.

David Stanley Salt Lake Cityst iseloomustas mobiililoori juba kujunenud liike ja uurimisvõimalusi. Lõuna-Taani ülikooli doktorant Eshete Gameda kirjeldas oromo kirjanduse kujunemist ja põimumist rahvaluulega. Keskajauurija Thomas Pettitt interpreteeris inimkeha narratiivset kujutamist erinevate ajastute traditsioonis ning seostas selle inimese üldisema arusaamaga oma ümbrusest, ruumisuhetest, mahutavusest ja arhitektoonikast. Vilmos Voigt (Budapest), Linda Dégh (Bloomington) ja Bill Ellis (Pennsylvania) on seltsiliikmetele teenitult vaieldamatuks autoriteediks. Bill Ellis, roheline Robin Hoodi müts peas, esitas elegantselt üksiku ja üldise seoseid ava-muistendiuurimuse. Linda Déghile kuuluvad sõnad, mida siinkirjutaja tsiteeris ülevaate pealkirjas. L. Déghi arvates oleks lõpuks ometi aeg lõplikult hüvasti jätta mõistega “tänapäevamuistend” ja seda põhjusel, et kõik tänapäevamuistenditena kategoriseeritav on kogu aeg olemas olnud, pealegi ei saagi muistend olla kuidagi mittekaasaegne. Muistend lihtsalt on niivõrd kohanemisvõimeline ja paindlik, kusjuures ta mitte ainult et kohaneb ise uutes olukordades, vaid kohandab omalt poolt ka sotsiaalset tegelikkust. Vilmos Voigt kui viimane põhisõnavõtja nimetas pärast ettekanne ungarlaste immuunsusest tänapäevamuistendite vastu lõppenud konverentsi legendaarseks ja väga ajakohaseks.

Lõpudiskussioonis arutleti edasivaatavas perspektiivis, kuidas muistendit ära tunda (igavene küsimus!), kui ta kogu aeg oma kuju muudab; kuidas mõjutab muistendijutustamist tehnoloogia, kuidas näidata ilmekamalt muistendisse kätkevad sotsiaalseid jõude – seega kerkis esile olulisi mõtteid nii uurimisobjekti identiteedi kui ka uurijaidentiteedi kohta.

Järgmine, 25. konverents peetakse 2007. aasta mais Loganis, korraldajateks Utah' ülikooli folkloristid.

Mare Kalda